International Journal of Social and Humanities Sciences Research
JSHSR
Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi- International Refereed Journal
ISSN: 2459-1149

Received-Makale Geliş Tarihi 16.09.2025 *Research Article/Araştırma Makalesi*
Published-Yayınlanma Tarihi 30.11.2025 10.5281/zenodo.17795319
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 12 (125),2458-2467

Dr. Öğr.Üyesi Emine Yavuz Pakih
https://orcid.org/0000-0001-7336-1462
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Erzurum / TÜRKİYE
ROR Id: https://ror.org/03kj11b67

Giresun Kapusen Kilisesi'nin Çocuk Kütüphanesine Dönüştürülmesinde Mekânsal Adaptasyon ve Kültürel Sürdürülebilirlik

Spatial Adaptation and Cultural Sustainability in the Conversion of Giresun Kapusen Church into a Children's Library

ÖZET

Bulundukların toplumun kültürel, ekonomik, siyasi ve toplumsal değerlerini gelecek kuşaklara aktaran somut miras ögesi olan tarihi yapılar zamanla asıl işlevlerini kaybetmektedirler. Kaybolma ve unutulma riski ile karşı karşıya kalan bu miras ögeleri mekânsal dönüşümler yaşayarak topluma kazandırılmakta ve kültürel sürdürülebilirliğe olanak sağlamaktadır.

Bu çalışma, tarihi Giresun Kapusen Kilisesi'nin çocuk kütüphanesine dönüştürülme sürecini derinlemesine ele alarak mekânsal, kültürel ve işlevsel dönüşüm süreçlerini kapsamlı biçimde incelemektedir. Araştırma boyunca, yapının özgün kimliğini koruma gerekliliği ile yeni işlevin pedagojik ihtiyaçlarını karşılaması arasındaki hassas denge ön planda tutulmuştur. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak yürütülmüş ve bu çerçevede mekânın fiziksel özellikleri, kullanıcı gereksinimlerine uygun işlevsel kararlar ile dönüşüm sürecinin etkileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, dini mimari unsurların kamuya açık ve eğitsel bir bağlamda yeniden işlevlendirilmesinin, kültürel mirasın sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynarken çocukların çeşitlendirilmiş mekânsal deneyimlere erişimini de desteklediğini ortaya koymaktadır. Araştırma, tarihi bir yapının çocuk kütüphanesi olarak yeniden işlevlendirilmesini yalnızca mekânsal adaptasyon perspektifinden değil, aynı zamanda kültürel sürdürülebilirlik açısından da ele almakta ve bu yönüyle literatürdeki önemli bir boşluğun doldurulmasına katkı sunmaktadır. Ayrıca, tarihi yapıların çağdaş ihtiyaçlara uyarlanmasında estetik, işlevsellik ve toplumsal fayda arasında bir denge kurulabileceğini göstermesi bakımından da gelecekteki koruma ve tasarım süreçlerine bütüncül bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Giresun Kapusen Kilisesi, çocuk kütüphanesi, mekansal adaptasyon, kültürel sürdürülebilirlik

ABSTRACT

Historical structures, which are tangible heritage elements that transmit the cultural, economic, political, and social values of the society in which they are located to future generations, lose their original functions over time. These heritage elements, which face the risk of loss and oblivion, are being revitalized through spatial transformations, thereby contributing to society and enabling cultural sustainability.

This study thoroughly examines the process of converting the historic Giresun Kapusen Church into a children's library, comprehensively exploring the spatial, cultural, and functional transformation processes. Throughout the research, the delicate balance between the need to preserve the building's original identity and the pedagogical requirements of its new function was prioritized. The study was conducted using qualitative research methods, and within this framework, the physical characteristics of the space, functional decisions appropriate to user needs, and the effects of the transformation process were analyzed in detail. The findings reveal that the repurposing of religious architectural elements in a public and educational context plays an important role in the sustainability of cultural heritage while also supporting children's access to diversified spatial experiences. The research addresses the repurposing of a historic building as a children's library not only from a spatial adaptation perspective but also in terms of cultural sustainability, thereby contributing to filling an important gap in the literature. Furthermore, by demonstrating that a balance can be achieved between aesthetics, functionality, and social benefit in adapting historic structures to contemporary needs, it provides a holistic example for future conservation and design processes.

Keywords: Giresun Kapusen Church, children's library, spatial adaptation, cultural sustainability.

1. GİRİŞ

Kentlerin mekânsal belleğini taşıyan tarihî yapılar, mimari birer form olmaktan öte, toplumsal kimliğe, kültürel sürekliliğe ve mekânsal anlam katmanlarına ev sahipliği yapan değerli varlıklar olarak öne çıkmaktadır. Bu açıdan, bu tür yapıların yeniden işlevlendirilmesi, yalnızca koruma perspektifinden değil, aynı zamanda yeni kullanım bağlamında sürdürülebilirlik boyutunda değerlendirilmeyi gerektirir. Bu çalışma, sözü edilen noktaları bir araya getirerek Giresun Kapusen Katolik Kilisesi'nin çocuk kütüphanesine dönüştürülme sürecini analiz etmektedir.

Araştırmanın odak noktası, ibadet mekânı olarak inşa edilmiş tarihî bir kilisenin, çocuklara yönelik kamusal bir işlev olan çocuk kütüphanesine dönüşüm sürecinde mekânsal adaptasyon ilkelerine ne derece uyulduğunu ve bu sürecin kültürel sürdürülebilirliğe ne şekilde katkı sağladığını değerlendirmektir. Temel amaç, yapının tarihî kimliğinin korunması ile yeni işlevin gerekliliklerinin dengelendiği mekânsal ilişkiyi ortaya koymaktır.

Bu doğrultuda çalışma kapsamında bazı temel sorular ele alınmıştır:

- Kilise yapısının tarihsel ve mimari özellikleri, çocuk kütüphanesine dönüşüm sürecinde nasıl bir rol oynamıştır?
- Mekânsal adaptasyonda hangi ilkeler ön plana çıkmıştır (örneğin minimum müdahale, işlevsellik, okunabilirlik)?
- Yeni işlevin kültürel sürdürülebilirliğe katkısı nasıl şekillenmiştir — özellikle yapı kimliği, toplumsal bellek ve yerel kullanıcı deneyimleri açısından?
- Elde edilen sonuçlar benzer tarihî yapıların yeniden işlevlendirilmesine yönelik ne gibi öneriler sunabilir?

Kuramsal çerçevede öncelikli olarak mekânsal adaptasyon prensipleri ele alınacak; ardından kültürel sürdürülebilirlik kavramı, kültürel miras ve kamusal kullanım açısından değerlendirilecektir. Yöntem bölümünde ise yapı analizi ve mekân değerlendirmesi gibi tekniklere yer verilecektir. Sonuçlar, hem mimarlık ve iç mekân tasarımı alanlarına hem de kültürel miras yönetimi bağlamına özgün katkılar sunmayı amaçlamakta olup bu çalışma, tarihî yapıların yeniden işlevlendirilmesi konusuna dair teorik ve uygulamalı bir zemin oluşturacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, mekânsal adaptasyon ilkeleri, kültürel sürdürülebilirlik ve çocuk kütüphanesi mekânsal kriterleri üzerine literatür taramasına yer verilmiştir

2.1. Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi Kavramı

İşlev, yapının mekânsal, biçimsel ve yapısal özelliklerinin belirli bir amaca uygun biçimde düzenlenmesini ifade eder. Yeniden işlevlendirme ise mevcut bir yapının sunduğu mekânsal olanakların, yeni işlevin gereksinimlerine uygun biçimde yeniden ele alınması ve uyumlu bir şekilde birbirine entegre edilmesini içerir.

Kuban, 1980 yılında yayımladığı "Mimarlık Kavramları" kitabında işlev ve yeniden işlevlendirme kavramlarını şu şekilde açıklamıştır: İşlev, öncelikli olarak yapı elemanlarının – bütünün ya da parçaların – belirli bir amaca uygunluğu anlamını taşır. Bu durum, yapıların plan özellikleri için olduğu kadar biçim özellikleri için de geçerlidir (Kuban, 1998). Örneğin, her yapı birimi kendi içerisinde belirli bir işlevi karşılamak üzere düzenlenir. Bir sınıf, belirli bir sayıda öğrenciyi ağırlayabilecek şekilde tasarlanır; uygun hava hacmi, yeterli yoğunlukta aydınlatma gereklidir; çocukların boylarına uygun masa ve sandalyelerin bulunması gerekir; bahçeye ve yeşil alana açılması veya kışın güneş ışığı alması beklenir.

Aynı kavram zaman zaman doğrudan biçim seçimlerinin nitelikleriyle ilişkilendirilerek kullanılır. Örneğin, fazla yağış alan bölgelerde çatının eğiminin artırılması ya da duvar yüzeyinin hava koşullarına uygun bir sıva tabakasıyla kaplanması, işlevsellik bakımından önem taşır. Ayrıca, iklim şartlarına uygunluğu sağlamak için yapılarda balkon, saçak, veranda veya iç avlu gibi plan elemanlarının yaygın biçimde yer alması yine işlevin özelliği olarak değerlendirilir. Her yapı karakter olarak daha esnek bir yaklaşımı gerektirir. Teknolojik gelişmeler, yapıların tipolojik tasarımları ve toplumsal özellikler mutlaka dikkate alınmalıdır.

Yeni bir işlevin yapılandırılması sırasında, mevcut yapının strüktürel özellikleri nedeniyle, bazı alanlar oluşturulamamaktadır. Bu durum, pencere ve kapı gibi açıklıkların düzenlenmesi, ek kat döşemelerinin yapılması veya mevcut döşemelerin kaldırılması, yapıya ek bina inşa edilmesi ya da yeni bağlantıların kurulması için çeşitli müdahaleleri gerektirmektedir.

Mekânsal kurguya yapılan müdahaleler başlığı altında, yapının mekânsal yapısı, verilmek istenen işlevle doğrudan ilişkilidir. Yapı, tek bir hacimden, tekrarlanan hacimlerden veya daha karmaşık bir plan düzeninden oluşabilir. İşlev ihtiyaçlarına göre kat eklenmesi, duvar ilavesi veya mekanlar arasında bağlantı açılması gibi işlemler mekânsal kurgu müdahaleleri olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, endüstriyel binalar, antrepolar ya da depolar gibi tek bir hacimden oluşan yapılar bölünerek yeni mekanlara dönüştürülebilir. Yeni kullanım alanları için fonksiyonel düzenlemeler yapıldığı sırada, binanın cephesindeki pencere düzeni ritmik ve uyumlu olmalıdır. Bunun yanı sıra, tekrar eden plan şemasına sahip yapılarda, mevcut bölücü duvarların kaldırılmasıyla daha geniş alanlar elde edilmesi sağlanabilir. Mevcut kat yüksekliğinin uygun olduğu durumlarda, ara kat eklenmesi mekânsal kurgu kapsamındaki müdahaleler arasında yer almaktadır. Yapı yönetmelikleri dikkate alınarak uygun noktalara düşey sirkülasyon elemanları da eklenebilir. Yeni işlevin ihtiyaçlarını tamamen karşılayamayan yapılarda ek bina inşa etmek ya da yapılar arasındaki boşlukları kapatarak yeni mekanlar oluşturmak sık kullanılan yöntemlerdir (Yavuz Pakih & Kayan, 2022).

Strüktürel sisteme yapılan müdahaleler bağlamında yeniden işlevlendirme sırasında çeşitli yapısal değişiklikler gerekmektedir. Bu kapsamda güçlendirme çalışmaları, yönetmeliklere uygun olarak eklenen sirkülasyon alanları, yeni ek yapılar veya mekân kurgusu için eklenen bölücü duvarlar, ara katlar, gergi tavanlar ve kat plakları strüktürel müdahalelere örnek teşkil eder. Yapıların yeniden işlevlendirilmesi aşamasında zamanla değişen deprem ve yangın yönetmelikleri gibi kriterler dikkate alınarak iç bağlantılardaki kopmalar ve geniş açıklıkların neden olduğu alan kaybı gibi problemler çözülmektedir. Özellikle yığma yapılarda çelik kafeslerle yapılan güçlendirme çalışmaları sayesinde yeni işlevle uyumlu mekanlar oluşturulabilmektedir. Strüktürel müdahaleler kapsamında çatı sistemlerinde de iyileştirmeler yapılmaktadır. Daha önce ahşap ya da dökme çelik malzemelerle inşa edilen çatılarda hafif çelik ve hafif kaplama malzemeleri kullanılarak yapı yükü azaltılmaktadır.

Kütleye ve cepheye yapılan müdahaleler yapının dış görüntüsünü kapsar. Dış cephe malzemesi ve işçiliği, yapının inşa edildiği dönemin sanatını, teknolojisini ve ekonomik koşullarını yansıtır. Deforme olmuş dış cepheler ya da yeni işlevin estetik anlamda cephenin kimliği ile örtüşmemesi gibi durumlarda cephesel yenilemeler gerçekleştirilmektedir. Isı yalıtımı düşük olan eski yapılar mantolama yöntemiyle yenilenmekte, geniş açıklıklı yapılarda mekân bölme veya asma kat uygulaması sonucunda cepe yüzeyinde açıklıklar körleştirilmektedir. Ayrıca, yeni işlevle uyumlu olacak şekilde cephede çıkıntılar oluşturmak ya da boşluklar açmak gibi düzenlemeler yapılabilir.

Tarihi değeri yüksek yapıların işlevselleştirilmesi sırasında, bu yapıların tescilli olmaları nedeniyle onarım ve restorasyon kurallarına uygun hareket edilmesi gerekmektedir. Tarihi binalar, kendi dönemlerindeki mimari akımlarını, işlevselliklerine göre oluşan doluluk ve boşluk dengesini ve teknolojik yenilikleri yansıttıklarından dolayı yalnızca koruma esaslı müdahalelere izin verilmelidir. Yanlış veya özensiz müdahaleler bu yapıların kültürel miras değerini olumsuz etkileyebilir ve gelecek nesillere yanlış bir şekilde aktarılmasına yol açabilir. (Ahunbay, 2009)Bu nedenle, tarihi yapılara yönelik müdahaleler, yönetmelikler doğrultusunda sınırlı tutulmalı ve koruma odaklı bir yaklaşım benimsenmelidir. Tescilli yapıların yeni işlevler kazanabilmesi için uygun işlev seçimi kritik bir öneme sahiptir.

2.2. Mekânsal Adaptasyon İlkeleri

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde temel amaç, mevcut yapının tarihî, kültürel ve fiziksel değerlerini koruyarak onu yeni bir kullanım biçimine uygun hale getirmektir. Bu doğrultuda mekânsal adaptasyon, yalnızca fiziksel bir dönüşüm süreci değil, aynı zamanda yapının belleğini, kimliğini ve sembolik değerlerini kapsayan bütüncül bir tasarım anlayışını içerir.

- Tarihi Değerin Korunması: Mekânsal adaptasyonun temel ilkesi, yapının tarihî kimliğinin korunmasıdır. Özgün unsurların (plan tipolojisi, malzeme dokusu, süsleme detayları ve strüktürel sistem) muhafazası, bu süreçteki en önemli adımdır. Venedik Tüzüğü'nde de ifade edildiği gibi, bir yapının tarihî kimliği ve özgünlüğü, ona ait belgelerin en kıymetli parçasıdır (ICOMOS, 1964). Bu nedenle mekânsal müdahaleler sırasında yapının tarihsel sürekliliği bozulmamalı ve tarihî değer, yeni işleve entegre edilerek yaşamaya devam etmelidir.

- Yeni İşlev ile Uyumluluk: Tarihi yapılar için belirlenen yeni işlev, mevcut mekânsal düzenleme ve yapı sistemi ile uyum içinde olmalıdır. Taşıyıcı sistem, mekânsal oranlar ya da hacim kurgusu, yeni işlevin ihtiyaçları doğrultusunda aşırı zorlanmamalıdır (Yavuz Pakih & Kayan, 2022). Örneğin, bir çocuk kütüphanesi olarak kullanılacak yapı için orijinal hacimsel bütünlük korunurken çocukların güvenliği, ergonomisi ve etkileşim gereksinimleri ön planda tutulmalıdır.

- Minimum Müdahale İlkesi: Adaptasyon sürecinde "minimum müdahale" yaklaşımı, koruma ve modern tasarım arasında dengeli bir ilişki kurmayı amaçlar. Bu ilke, bir yapıya sadece gereken ve yeterli müdahalelerin yapılmasını esas alır (ICOMOS, 1964). Eklenen yeni öğelerin sökülebilir, geri dönüşümlü ve mevcut yapıdan ayırt edilebilir özelliklere sahip olması önemlidir. Söz konusu müdahalelerin yapıya zarar vermeden eklemlenmesi hem fiziksel hem de tarihî anlamda yapının sürdürülebilirliğini destekler.

- Ayırt Edilebilirlik ve Okunabilirlik: Yeni müdahaleler, tarihî yapıdan açık bir şekilde ayırt edilebilir olmalıdır. Bu sayede yapının zaman içinde geçirdiği değişimler daha kolay okunabilir hale gelir. Bu yaklaşım, yeni ile eski arasındaki farkların dürüstçe ifade edilmesi gerektiğini vurgular. Yeni eklemeler, yapı ile çağdaş bir dil kullanarak uyum içerisinde var olmalı, ancak onun tarihî karakterini taklit etmemelidir (Burra Charter, 2013). Böylece mekân, geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantıyı estetik bir bütünlük içinde temsil eder.

- Erişilebilirlik ve Kullanıcı Odaklılık: Adaptasyon süreçleri, yeni kullanıcıların hem fiziksel hem de bilişsel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Özellikle çocuk kullanıcılar için tasarlanmış kütüphane gibi alanlarda, güvenlik, ergonomi, ölçek, renk ve akustik gibi unsurlar mekânsal tasarımın ayrılmaz bileşenleridir. (Metin Parlak & Çelebi Şeker, 2025)Evrensel tasarım ilkelerine uygun olarak, mekân herkesin erişimine açık hale getirilmeli ve engelli bireylerin kullanım ihtiyaçları da dikkate alınmalıdır.

- Çevresel ve Mekânsal Sürdürülebilirlik: Tarihî bir yapının yeniden işlevlendirilmesi, aynı zamanda sürdürülebilir bir koruma yaklaşımıdır. Mevcut yapı stokunun yeniden kullanılması, enerji, malzeme ve kaynak tüketimini azaltarak çevresel yükü hafifletir (Bullen & Love, 2010)Doğal aydınlatma, havalandırma ve enerji verimliliği gibi pasif sistemlerin korunması ve geliştirilmesi, yapının hem dayanıklılığını artırır hem de sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sağlar.

- Mekânsal Esneklik: Adaptasyon süreçlerinde esneklik, yapıların gelecekte farklı işlevlere kolayca uyum sağlayabilmesi anlamına gelir. Modüler mobilyalar, hareketli bölücü elemanlar ve dönüşebilir mekânlar gibi çözümler, bu esneklik ihtiyacına yönelik kullanım senaryoları oluşturur. Böylece yapı, sadece günümüzün değil, gelecekteki kullanıcı taleplerine de yanıt verebilecek bir niteliğe kavuşur (Douglas, 2006)

- Bağlamla Uyum: Bir adaptasyon projesinde, yapının içinde bulunduğu fiziksel, kültürel ve sosyal bağlamla güçlü bir ilişki kurması önemlidir. Yapının çevresiyle olan görsel ve işlevsel bağı, bulunduğu yerin kimliğini pekiştirir (Cantacuzino, 1975) Tarihî dokuda gerçekleştirilen dönüşüm projeleri, sadece yapıyı değil, aynı zamanda çevresindeki toplumsal yaşamı dönüştürme potansiyeline de sahiptir.

- Kültürel sürdürülebilirlik: Özellikle adaptasyon sürecinde tarihî yapıların toplumsal hafıza ve kimlik aktarımında oynadığı rol açısından önemli bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bir yapı yeni bir işlev kazanırken, bu işlevin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel bağlamda anlamlı olması gerekmektedir. Örneğin, ibadet işlevini kaybeden bir kilisenin çocuk kütüphanesine dönüştürülmesi, mekânın topluma hizmet etme rolünü koruması bakımından kültürel sürdürülebilirliği destekler. Bu tür bir yaklaşım, tarihî yapının geçmişle olan bağlantısını muhafaza ederken aynı zamanda yeni nesillerle dinamik bir iletişim kurulmasına olanak sağlamaktadır.

2.3. Kültürel Sürdürülebilirlik Kavramı

Kültürel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarına ek olarak dördüncü kritik bileşen olarak görülmektedir. Bu kavram, kültürel değerlerin, geleneklerin, kimliklerin ve yaşam biçimlerinin korunmasını ve sürdürülmesini, böylece toplumun geçmişiyle geleceği arasında bir bağlantı kurulmasını amaçlar (Angın, 2024). Kültür, yalnızca estetik veya sanatsal bir üretim aracı olmanın ötesinde, toplumsal kimliği, aidiyet hissini ve mekânla kurulan ilişkileri şekillendiren dinamik bir yapı olarak tanımlanabilir.

Tarihî yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde kültürel sürdürülebilirlik, bu yapıların simgesel ve toplumsal değerlerini koruyarak gelecek nesillere aktarmayı ifade eder. Örneğin, bir kilisenin çocuk kütüphanesi olarak dönüştürülmesi gibi projeler, yalnızca fiziksel bir yeniden kullanım faaliyeti değil, aynı

zamanda toplumsal belleğin güncel yaşamla bütünleşmesini temsil eden bir süreçtir. Kültürel sürdürülebilirlik; geçmişin değerlerini yeniden yorumlayarak yaşatma, yerel kimliği güçlendirme ve kolektif belleğin sürekliliğini sağlama hedefi güder.

- Kimlik ve Belleğin Korunması: Kültürel sürdürülebilirliğin temel unsurlarından biri, toplumsal kimlik ve belleğin muhafaza edilmesidir. Tarihi yapılar, bir toplumun mekânsal hafızasını gerek fiziksel gerekse simgesel düzeyde temsil eden somut belgeler niteliğindedir. Bu sebeple, yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinde yalnızca fiziksel formlarının korunması değil, aynı zamanda taşıdıkları anlam ve sembolik değerlerin de sürdürülmesi gereklidir. Nitekim bu anlayış, UNESCO'nun 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde ifade edildiği gibi, kültürel mirasın "yaşayan bir değer" olarak gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen bir yol haritası sunmaktadır (UNESCO, 2025).

- Kültür ve Mekân Arasındaki Sürekliliğin İncelenmesi: Kültür, mekân aracılığıyla somutlaşan ve kendini ifade eden dinamik bir olgudur. Bu bağlamda, kültürel sürdürülebilirlik, mekânın tarihsel kimliğini muhafaza ederken, ona yeni işlevlerin entegre edilmesini kapsar ve böylece geçmişle günümüz arasında anlamlı bir bağ kurulmasını sağlar (Nasser, 2003). Bu adaptasyon süreci, geçmişin mirasını güncel bağlamla harmanlayarak, bireylerin mekânın anlam katmanlarını daha iyi algılamasına imkân tanıyan bir anlatı oluşturur.

- Toplumsal Katılım ve Yerel Değerler: Kültürel sürdürülebilirlik, yalnızca fiziksel mekânların korunmasına bağlı kalmayıp, yerel toplumun sürece aktif olarak katılımını da gerektirir (Ürük, 2020).Yeniden işlevlendirme projelerinde, yerel halkın mekânla olan bağı güçlendirilerek yeni kullanım biçimlerinin, toplumun ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi önem taşır. Özellikle eğitim, kültür ve sosyal etkileşim temelli işlevler, toplumun kültürel sermayesini zenginleştirir ve bu sayede sürdürülebilir bir yaşam döngüsü oluşturur.

- Kültürel Sürdürülebilirliğin Mimari Yansımaları: Kültürel sürdürülebilirlik, mimari tasarım sürecinde yer kimliğini temel alarak şekillenir ve bu kavramla doğrudan bağlantılıdır. Bu yaklaşımın öncelikli amacı, mekânın özünü korurken yeni anlam katmanları oluşturmaktır (Şimşek Tolacı vd , 2011). Özellikle yeniden işlevlendirme projelerinde bu ilke, geçmişin izlerini çağdaş tasarım anlayışıyla bir araya getirme şeklinde somutlaşır. Tarihsel yapı malzemelerinin korunması, sembolik unsurların (örneğin vitray, apsis, taş duvar dokusu) yeniden yorumlanması ve yerel el sanatlarının tasarıma dâhil edilmesi gibi kararlar, kültürel sürdürülebilirliğin somutlaşmış örneklerindendir.

Bunun sonucunda kültürel sürdürülebilirlik, mekânsal adaptasyona yalnızca koruma etiği açısından değil; anlam, kimlik ve toplumsal belleğin sürekliliğini hedefleyen bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşır. Bu yöntem tarihi yapıların yeni işlevlerle yaşatılmasına fırsat tanıyarak, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturur ve aynı zamanda toplumsal farkındalığın artmasına katkıda bulunur.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, tarihî bir Katolik kilisesinin çocuk kütüphanesine dönüştürülme sürecini detaylı bir şekilde ele almak üzere nitel araştırma yaklaşımını temel alan çok aşamalı bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın başlangıcında, mekânsal adaptasyon ve kültürel sürdürülebilirlikle ilgili literatür taraması yapılmıştır ardından yapıya ait arşiv belgeleri, tarihî kayıtlar ve literatür kaynakları incelenerek, yapının özgün mimari ve kültürel karakteri ortaya konmuştur. Devamında mevcut durumu analiz etmek amacıyla kapsamlı mekânsal değerlendirmeler yapılmış; plan düzeni, hacimsel özellikler, ışığın kullanımı, akustik faktörler ve yapısal öğeler yerinde gözlemler yoluyla detaylı şekilde incelenmiştir. Tüm elde edilen veriler, tasarım kararlarının tarihî dokuyla uyumunu ve kültürel sürdürülebilirliği değerlendirmek için betimsel analiz yaklaşımıyla çözümlenmiştir. Bu süreçlerin bütününde, yapının yeniden işlevlendirme sonrası mekânsal adaptasyonu ve kültürel sürdürülebilirliliği yorumlanarak bütüncül bir değerlendirme oluşturulmuştur.

4. ÖRNEKLEM

Kapusenler, 1220 yılında Anadolu'ya Rumları Katolikleştirmek ve Bizans ile Roma kiliselerinin birliğini sağlamak amacıyla gelmiş olmalarına rağmen, 1626 yılına kadar bu hedef doğrultusunda kayda değer bir faaliyet yürütememişlerdir. Ancak, 1626 yılından itibaren İstanbul'a yerleşen bu dini topluluk, St. Georges Kilisesi'ni merkez olarak kullanmış ve açtıkları okullarda misyonerlik faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmeye başlamışlardır (Yiğitoğlu, 2012). Zamanla büyüyerek Hristiyan dünyasında önemli bir topluluk haline gelen Kapusenlerin etkili olduğu ülkelerden biri de Gürcistan olmuştur. 1845 yılında, Çar

Nikola'nın emriyle Tiflis Kilisesi'nden çıkarılan Kapusen rahipleri Anadolu'ya geçerek Trabzon, Giresun ve Samsun'da kiliseler inşa etmiş ve bu bölgelerde faaliyetlerine devam etmişlerdir (Sarısakal, 2002).

Giresun Kapusen Kilisesi, Giresun şehir merkezinde, Çınarlar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Arşiv belgelerinde 1911-1912 yılları arasında inşa edildiği belirlenen kilise, 1967 yılında bu yana çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

1967 yılında Çocuk Kütüphanesi olarak işlev değiştiren ve farklı dönemlerde restorasyon çalışmaları gören Giresun Kapusen Kilisesi, aslen doğu-batı ekseninde uzanan üç nefli bazilikal bir plana sahiptir. Nefler, dörderli iki sıra taşıyıcı ile birbirinden ayrılmıştır. Doğudaki taşıyıcıların önünde, zeminden basamaklarla yükseltilmiş ve bema olarak düzenlenmiş birer ek taşıyıcı bulunmaktadır (Akın Ertek & Yıldırım Güneş, 2021).

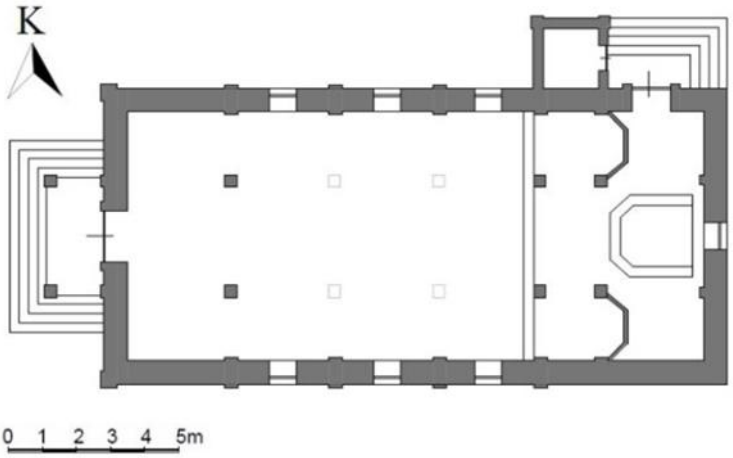

Şekil 1.Giresun Kapusen Kilisesi Planı (Akın Ertek & Yıldırım Güneş, 2021)

Bemanın doğusunda yer alan taşıyıcılarla beden duvarları arasında, her biri üç cepheli olan ek duvarlar inşa edilerek bema bölümünün iki tarafında şapel birimleri oluşturulmuştur. Doğuda konumlanan, düz duvar görünümündeki apsisin, yalnızca bema zemininden yükseltilmiş iki basamaklı bir platform ve eksendeki bir pencere ile ön plana çıkarıldığı dikkat çekmektedir. Şapel birimlerinin doğu yönünde, doğu duvarına kadar uzanan alanlardan güney kısmı boş bırakılmış, kuzeydeki alanda ise kuzey duvarında bir kapı açıklığı yapılmıştır. (Akın Ertek & Yıldırım Güneş, 2021).

Kilise, kuzey ve güney cepheleri açısından bazı farklılıklar dışında simetrik bir şekilde tasarlanmıştır. Her iki cephe, köşe pilastrlarıyla sınırlandırılmış ve yüzeyler dörder pilastrla düzenli bir şekilde birimlere ayrılmıştır. Pilastr düzenlemelerine bakıldığında, doğu yönünde yer alanlar hariç diğer tümü Dor düzenine bağlı olarak tasarlanmıştır. Kuzey cephede güney cepheden farklı olarak çan kulesinin olduğu kaide bulunmaktadır. Kare planlı kaidenin günümüze ulaşan kısmı sadece kaidesidir. Ayrıca kuzey cephede ve çan kulesinde birer adet kapı açıklığı da bulunmaktadır.

Yapının ana girişi batı cephesinde yer almaktadır. Bu cephe, doğu cephesi ve diğer cephelere kıyasla daha gösterişli tasarlanmış olup, dor düzenine uygun biçimde şekillendirilmiş köşe pilastrları ve iç-dış bükey hatlarla biçimlenen sivri çatı kornişiyle sınırlandırılmıştır. Cephede simetrik bir eksen düzenlemesi dikkati çeker. Kare formda yivli gövdeli iki ahşap taşıyıcı, karşılarına yerleştirilen pilastrlarla birlikte sundurmayı desteklerken, sundurma altı basamakla yükseltilmiştir ve cephenin odak noktası olan kapıyı vurgulayarak öne çıkarmaktadır. Sundurma, cepheden ve yanlardan görülebilen bölümlerde hafif sivri kemerlerin üzerine oturtulmuş; iç kısmı beşik tonoz, dış kısmı ise beşik çatı ile kaplanmıştır. Ana giriş kapısı ise yanlarda yivli gövdeli pilastrlarla ve üst bölümde hafif sivri bir kemerle çerçevelenerek detaylandırılmıştır. Giriş kapısının kanatları simetrik bir şekilde tasarlanmış ve dört katlı bir yapı görünümü sunmaktadır.

Mekâna girildiğinde ilk olarak narteks bölümüne erişilmektedir. Bu alanda herhangi bir duvar bölmesi bulunmamakta ve mekân iki katlı bir düzenlemeye sahiptir. Günümüzde, alt katın güney kısmı ayrı bir alan olarak bölünmüş ve idari birim tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca girince idari birime yakın ve güneyde görevli bankosu bulunmaktadır. Alt katın kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdiven, mekânın ilk sıra taşıyıcıların üstüne oturtulmuş balkon bölümüne erişim sağlamaktadır ve bu alan depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Nartex-Banko-Yönetim ve Depo Merdiven (Yazarın Arşivi-2025)

Günümüzde kilisenin naos bölümü, çocuk kütüphanesinin okuma salonu olarak kullanılmaktadır (Şekil 3). Bu kısmın tavanına bakıldığında, orta nefi ayıran taşıyıcıların kaldırılmasıyla eksenin dikdörtgen şeklinde düz bırakıldığı ve yan neflerin çapraz tonozlarının bu alana doğru uzandığı fark edilmektedir.

Şekil 3. Naos- Çocuk kütüphanesi alanı (Yazarın Arşivi-2025)

Bema, apsis ve şapellerin üzeri ise çapraz tonozlarla kaplanmıştır. Bema da bulunan iki basamak ile santranç etkinlik alanına çıkılmaktadır. Şapel birimleri ise kitaplıklarla bölünerek okuma alanları oluşturulmuştur (Şekil 4).

Şekil 4. Bema ve Şapaller- Çocuk Etkinlik Alanı (Yazarın Arşivi-2025)

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kilise yapısının genel mimari özellikleri, Gazanfer İltar tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve yapı ile ilgili tapu kayıtları da ilk kez yine onun tarafından yayımlanmıştır (İltar, 2014, s. 69-70; İltar, 2021, s. 46). Kilisenin farklı işlevlerde kullanımı, kentsel bellekteki yeri ve restorasyon süreçleri ile ilgili olarak Özgür Demirkan'ın çalışmaları bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Gülferi Akın Ertek ve Özgül Yıldırım Güneş, yapı hakkında mevcut arşiv belgelerini yeniden incelemiş; bu kapsamda yapının inşa sürecine ilişkin ayrıntılar ve mimari özellikleri üslupsal açıdan değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise yeniden işlevlendirilen yapının mekânsal adaptasyonu ve kültürel sürdürülebilirlik boyutu ele alınmıştır. Yapının mevcut durumu, mekânsal adaptasyon ilkeleri temelinde ele alınarak değerlendirilmiş ve ilgili bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.Mekansal Adaptasyon Değerlendirmesi

Adaptasyon İlkesi	İlkenin Tanımı	Yapıya İlişkin Bulgular
1. Tarihî Değerin Korunması	Özgün plan, strüktür, malzeme ve tarihî kimliğin korunması	Bazilikal plan korunmuş durumda, bema, apsis ve şapel arasındaki ilişki sürdürülebilirliğini koruyor; tonozlar da iyi durumda. Fakat orta nefin taşıyıcı elemanları kaldırılmış.
2. Yeni İşlev ile Uyumluluk	Yeni işlevin mevcut mekânsal oranlarla ve yapı sistemiyle uyumu	Naos, bir okuma salonu olarak düzenlenmiş; şapeller okuma odalarına dönüştürülmüş ve bema ise etkinlik alanı haline getirilmiş.
3. Minimum Müdahale İlkesi	Gerekli ve geri dönüşebilir müdahalelerin yapılması	Kitaplık ile mekânı bölme işlevi gören taşınabilir mobilya, aynı zamanda geri dönüştürülebilir özellikte olan bir merdivenle entegre edilebilir. Ancak, bu tasarım uygulamasında taşıyıcı elemanların kaldırılması, minimum müdahale ilkesine ters düşmektedir.
4. Ayırt Edilebilirlik ve Okunabilirlik	Yeni eklemelerin özgünden ayırt edilebilir olması	Yeni mobilyalar özgün tasarımı yansıtmıyor; tarihi detaylar belirgin şekilde ön planda.
5. Erişilebilirlik ve Kullanıcı Odaklılık	Fiziksel ve bilişsel ihtiyaçların gözetilmesi, çocuk kullanıcıya uygunluk	Çocuklara yönelik tasarlanmış okuma alanları mevcut olup, bu alanlar aynı zamanda etkinlik mekânı olarak da değerlendirilmektedir. Ancak giriş kısmında yer alan idari bölüm, mekânın akışını bir nebze kesintiye uğratmaktadır.
6. Çevresel ve Mekânsal Sürdürülebilirlik	Doğal aydınlatma, havalandırma ve yapı stokunun yeniden kullanılması	Apsis penceresi korundu, yapı yeniden işlevlendirilerek kullanıma uygun hale getirildi ve doğal ışık kullanımı sürdürüldü.
7. Mekânsal Esneklik	Gelecekte farklı işlevlere uyum sağlayabilme kapasitesi	Kitaplıklar ve mobilyalar hareketli ve modüler; bema etkinlik alanı da farklı şekillere uyarlanabilir. Ancak, yapısal müdahaleler kalıcıdır ve geri alınamaz.
8. Bağlamla Uyum	Yapının bulunduğu fiziksel ve kültürel çevre ile ilişkisi	Yapı, şehir içinde kültürel bir odak noktası olarak konumlanmış; cephesi ve anıtsal karakteri özenle muhafaza edilmiş.
9. Kültürel Sürdürülebilirlik	Toplumsal hafıza ve kimlik aktarımının sürdürülmesi	İbadet mekânının bir kütüphane olarak yeniden işlevlendirilmesi, topluma hizmet amacını kesintisiz bir biçimde devam ettirmektedir. Bu durum, özellikle çocuklara yönelik kültürel mirasın aktarılmasını sağlayarak eğitim ve bilgiye erişim sürecine önemli katkılar sunmaktadır.

Giresun Kapusen Kilisesi'nin çocuk kütüphanesine dönüştürülmesi, mekânsal adaptasyon ilkeleri ile büyük ölçüde uyumlu bir dönüşüm örneği olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte özellikle tarihî değerlerin korunması, müdahalelerin geri dönüşebilirliği, çocuk kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımı, kültürel sürdürülebilirlik ve bağlamsal uyum açısından başarılı bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Ancak, dönüşüm sürecindeki en tartışmalı sorunlardan biri, orta nef taşıyıcılarının kaldırılmasıdır. Bu müdahale, minimum müdahale ilkesi ve tarihî değerlerin korunması prensibi bakımından zayıflık göstermekte, yapının özgünlüğüne zarar verebilecek bir adım olarak öne çıkmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, yapı hem geçmişin izlerini görünür kılan hem de topluma yeni işleviyle katkı sağlayan sürdürülebilir bir adaptasyon örneği olarak nitelendirilebilir. Yapının kültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesine ise Tablo 2 'de yer verilmiştir.

Tablo 2.Kültürel Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi

İlke / Boyut	Açıklama	Kültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirme
1. Kültürel Kimlik ve Belleğin Korunması	Tarihî yapıların fiziksel ve simgesel kimliğinin korunması	Yapının tarihsel kimliğini yansıtan sembolik unsurlar (apsis, vitray, taş dokusu) korunarak, çocuk kütüphanesi işleviyle uyumlu hale getirilir. Böylece toplumsal belleğin aktarımı devam ettirilmektedir.
2. Kültür–Mekân Sürekliliği	Geçmiş ile bugün arasında anlamlı bağlantı kurulması	Yapının önceki kullanımına ait anlam katmanlarının muhafaza edilmesi sağlanarak, mekânın geçmişine ait hikâye, çocuk odaklı yeni bir anlatımla bütünleştirilmektedir. Bu yaklaşım, kültürel sürekliliğin teşvik edilmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.
3. Toplumsal Katılım ve Yerel Değerler	Yerel halkın karar alma ve kullanım süreçlerine dahil edilmesi	Kütüphane tasarımı yapılırken, yerel halkın fikirleri, çocukların gereksinimleri ve bölgesel kültürel etkinlikler göz önünde bulundurulur. Böylece mekân, toplum tarafından benimsenmektedir.
4. Mimari ve Sembolik Unsurların Korunması	Yapının tarihî karakterini taşıyan mimari öğelerin sürdürülmesi	Özgün detaylar muhafaza edilirken, modern işlevselliği destekleyen yeni tasarımlar da eklenebilmektedir. Böylece geçmiş ve günümüz bir arada yorumlanabilmektedir.
5. Kültürel Mirasın Yaşatılması ve Aktarımı	Yapının sadece korunması değil, işlevsel olarak günlük yaşama katılması	Çocuk kütüphanesinin işlevi, söz konusu yapının günlük yaşamda etkin bir şekilde kullanılmasına olanak tanımaktadır; bu sayede kültürel miras yalnızca korunmakla kalmamış, aynı zamanda aktif bir şekilde kullanılarak yaşatılmaktadır.
6. Yerel Kimliğin Güçlendirilmesi	Yapının bulunduğu çevre ile olan kültürel bağlarının sürdürülmesi	Yeni işlev, yerel pedagojik değerler, kültürel programlar ve çocuklara yönelik etkinliklerle zenginleştirilerek bölgenin özgün kimliğini güçlendirmektedir.

Kültürel sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde ise mimari ve sembolik unsurların korunması, kültürel mirasın mekânsal sürekliliğinin sağlanması, yerel halkın katılımının teşvik edilmesi ve yapıya atfedilecek yeni işlevlerin toplumsal gereksinimlerle uyumlu hâle getirilmesi, kültürel sürdürülebilirliğin

temel ilkelerini yerine getirmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, geçmişin çok katmanlı anlamlarını daha görünür kılarken, aynı zamanda yapının yaşayan bir kültürel değer olarak güncel yaşama entegre edilmesine olanak tanımaktadır.

Giresun Kapusen Kilisesi'nin çocuk kütüphanesine dönüştürülmesi, tarihî bir yapının hem fiziksel hem kültürel değerlerini koruyarak modern bir toplumsal işlev kazanmasına olanak sağlayan başarılı bir örnek sunmaktadır. Yapının bazilika planı, apsis, bema ve şapel gibi özgün mimari unsurlarının korunmuş olması, dönüşüm sürecinde yapı kimliğinin sürdürülebilirliğini desteklemiştir. Yeni işleviyle mekân, kamusal bir hizmet sunma özelliğini devam ettirerek, ibadet mekânı olarak üstlendiği toplumsal rolü eğitim ve kültür odaklı bir işleve dönüştürmüştür.

Mekânsal adaptasyon açısından bakıldığında, çocuk kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun esnek, modüler ve erişilebilir alanların tasarlanması önemli avantajlar sunmuştur. Doğal ışığın korunması, yapının kütle ve cephe bütünlüğünün büyük ölçüde bozulmadan kalması ve mekânın sürekliliğinin sağlanması bu dönüşümün güçlü yönleri arasında yer almıştır. Ancak, orta nefi taşıyan bazı taşıyıcıların kaldırılması, tarihî yapının özgünlüğünü riske atma ve minimum müdahale ilkesine aykırılık taşıma sebebiyle önemli bir sorun alanı olarak dikkat çekmektedir.

Kültürel sürdürülebilirlik açısından bakıldığında, yapının çocuk kütüphanesi olarak yeniden işlevlendirilmesi, kültürel mirasın günlük hayatta aktif bir şekilde yer bulmasını sağlamış; yerel halkın mekanla bağını pekiştirmiş ve çocuklara tarihî bir yapıyı deneyimleme fırsatı sunarak kuşaklar arası kültürel aktarımı desteklemiştir. Bu çok yönlü yaklaşım, yapının hem koruma ilkelerine uygun biçimde yaşatılmasını hem de toplumsal işlevselliğinin artırılmasını mümkün kılmıştır.

Sonuç olarak, Giresun Kapusen Kilisesi'nin bu dönüşümü; kültürel miras yönetimi, mimarlık ve iç mekân tasarımı gibi disiplinlerin kesişiminde yer alan kapsamlı ve sürdürülebilir bir adaptasyon örneği niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Bullen, P., & Love, P. (2010). The rhetoric of adaptive reuse or reality of demolition: Views from the field. Cities, 215-224.

Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi Çevrede Koruma ve Restorasyon*. YEM Yayınları.

Akın Ertek, G., & Yıldırım Güneş, Ö. (2021). Arşiv Belgeleri Işığında Giresun Kapusen Kilisesi'nin İnşa Süreci Ve Mimarisi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 483-501.

Angın, P. Z. (2024). *16. Ve 17. Yüzyıl Erzurum camilerinin kültürel sürdürülebilirlik analizleri.* Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Burra Charter. (2013). ICOMOS. The Australia ICOMOS Charter https://burramoontaworldheritage. com.au/wp-content/uploads/2024/05/The-Burra-Charter-2013.pdf adresinden alındı

Cantacuzino, S. (1975). New Uses for Old Buildings. London: Architectural Press.

Douglas, J. (2006). Building Adaptation. Edinburg: Butterworth-Heinemann.

ICOMOS. (1964). *Venedik Tüzüğü.* ICOMOS https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_ tr0243603001536681730.pdf adresinden alındı

Kuban, D. (1998). *Mimarlık Kavramları*. Yem Yayınları.

Metin Parlak, T., & Çelebi Şeker, N. (2025). Kültürel Miras ve Erişilebilirlik: Çanakkale Kilitbahir Kale Müzesi. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 186-205.

Nasser, N. (2003). Planning for urban heritage places: Reconciling conservation, tourism, and sustainable development. *Journal of Planning Literature*, 467-479.

Sarısakal, B. (2002). *Bir Kentin Tarihi Samsun*. Samsun Valiliği.

Şimşek Tolacı, S., Beyhan, Ş., & Tanaç Zeren , M. (2011). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Kentsel Dokunun Yeniden İşlevlendirilmesi: Burdur/ Hükümet Caddesi Örneği. *Politeknik Dergisi*, 187-192.

UNESCO. (2025). UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri. https://www.unesco.org.tr/Pages/ 126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%bclt%C3%bcrel-Miras-Listeleri adresinden alındı

Ürük, Z. F. (2020). Mekânların Sürdürülebilirlik Anlamında Yeniden İşlevlendirilmesi. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 165-186.

Yavuz Pakih, E., & Kayan, H. (2022). Ayvalık Bölgesinde Yeniden İşlevlendirilen Yağhanenin Mimari Miras ve Endüstri Mirası Açısından Değerlendirilmesi. *Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences*, 9(22), 9-21. DOI: 10.5281/zenodo.6946400

Yiğitoğlu, M. (2012). Geçmişten günümüze Anadolu'da Müslüman Hristiyan münasebetleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 100-117.